

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
सम्माननीय प्रधान न्यायाधीश श्री कल्याण श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री जगदीश शर्मा पौडेल

फैसला

०७०- CI -०२३१

मुद्दा:- लेनदेन।

कञ्चनपुर जिल्ला, दैजी गा.वि.स. वडा नं.१ बस्ने अम्बिका बिष्ट-----१ पुनरावेदक
वादी

विरुद्ध

कञ्चनपुर जिल्ला, दैजी गा.वि.स. वडा नं.१ हाल भीमदत्त न.पा.वडा नं.१६
मझगाउँ बस्ने विवेक बिष्ट-----१ प्रत्यर्थी
प्रतिवादी

शुरु फैसला गर्ने: माननीय जिल्ला न्यायाधीश श्री उमेशराज पौडेल

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने: माननीय मुख्य न्यायाधीश श्री दुर्गाप्रसाद उप्रेती

माननीय न्यायाधीश श्री सलाहुद्दिन अख्तर सिद्दिकी

पुनरावेदन अदालत महेन्द्रनगरको मिति २०६९।९।२ को फैसलाउपर वादीको तर्फबाट न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२ बमोजिम मुद्दा दोहोर्न्याई हेरी पाउँ भनी यस अदालतमा निवेदन परी यस अदालतबाट मुद्दा दोहोर्न्याउने निस्सा प्रदान भई पुनरावेदनको रोहमा पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार छ:-

विपक्षीले मबाट मिति २०५७।७।६ मा साँवा व्याज वर्ष दिनभित्र बुझाउने गरी रु.१०,००,०००।- रुपैयाँ कर्जा लिई सोही मितिमा कपाली तमसुक लेखी सहिछापसमेत गरिदिएका र उक्त रुपैयाँ भाखाभित्र फिर्ता नगरेकाले रुपैयाँ माग गर्दा आलटाल गर्दै आएकोले मिति २०६६।६।२५ गते सो तमसुकको रुपैयाँ माग्न जाँदा साँवा व्याज दिन इन्कार गरेकाले मिति २०५७।७।६ देखि फिराद दर्ता गर्दासम्मको साँवा व्याज र कोर्ट फि रु.२३,७५०।- तथा भरी भराउ हुँदासम्मको व्याजसमेत लेनदेन महलको ४ र ६ नं. बमोजिम दिलाई भराई पाउँ भन्नेसमेत बेहोराको अम्बिका बिष्टको फिराद दावी।

विपक्षी फिरादीबाट मैले दशलाख रुपैयाँ सापट लिई तमसुक गरी दिएको र सो रुपैयाँ निजले र निजका लोग्नेले बुझी लिई भरपाईसमेत गरी मबाट रु.२०,२२,५००।- बुझी सक्नु भएको छ। मैले दिनु पर्ने दशलाख रुपैयाँ साँवाको कानूनी व्याजभन्दा रु.२०,७३२।- बढी बुझाई सकेको हुँदा मेरो साक्षी प्रमाण बुझी वादी दावी खारेज गरी राखेको कोर्ट फि समेत जफत गरी न्याय पाउँ भन्नेसमेत बेहोराको विवेक बिष्टको प्रतिउत्तरपत्र।

यसमा वादी प्रतिवादीका साक्षी बुझी वादीबाट सक्कल तमसुक पेश गर्न लगाई प्रतिवादीबाट रकम बुझेको भरपाई पेश गर्न लगाई सो वादीलाई देखाई सुनाई नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने कञ्चनपुर जिल्ला अदालतबाट भएको आदेश।

प्रतिवादीबाट पेश भएको रकम बुझी लिएका भरपाईहरु वादी अम्बिका बिष्टलाई देखाई सुनाउँदा उल्लेखित मितिमा प्रतिवादीबाट पेश भएका भरपाई कागज मैले गरेको होइन। उक्त भरपाई कागजमा उल्लेखित रकम मैले बुझेको छैन। सो कागजमा भएको सहिछापसमेत मेरो होइन। सो कागज जालसाजी हुन। सो कागजमा लागेको ल्याप्चे दस्तखत जाँच गरी पाउँ भनी अम्बिका बिष्टले गरेको बयान।

यसमा वादीको रेखात्मक र लेखात्मक सहिछाप लिई सो ल्याप्चे सहिछाप र प्रतिवादीले पेश गरेको भरपाईमा भएका ल्याप्चे सहिछाप जाँच गराउन लाग्ने दस्तुर वादीबाट लिई राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशालामा जाँचका लागि पठाई जाँच भई आएपछि नियमानुसार पेश गर्नु भन्नेसमेतको कञ्चनपुर जिल्ला अदालतबाट भएको आदेश।

आदेशानुसार भई आएको रेखा जाँच विशेषज्ञको प्रतिवेदन मिसिल सामेल रहेको।

मिति २०६७।७।६ गते अम्बिका बिष्टले प्रतिवादीलाई दशलाख रुपैयाँ दिएको हुन्। उक्त दिन म धनगढी थिएँ। लेनदेन कल्पना बिष्टको घरमा भएको हो। बादी प्रतिवादीबीचको लेनदेन व्यवहारबारे मलाई केही थाहा छैन भन्ने वादीका साक्षी कृष्णबहादुर थापाको बकपत्र।

प्रतिवादीले कर्जा लिएको साँचो हो। उक्त तमसुक मैले लेखेको हुँ। सो रकम विभिन्न मितिमा बुझेको र मैले भरपाई लेखेकै हो। सो भरपाईमा भएको सहिछाप वादीकै हो भन्नेसमेत बेहोराको प्रतिवादीका साक्षी दामोदर अवस्थीको बकपत्र।

वादी दावीको लिखतको साँवा व्याज प्रतिवादीले मिति २०६४।१०।१६ सम्ममा बुझाई सकेको भन्ने कुरा प्रतिवादीबाट पेश भएको भरपाईहरुबाट देखिन आएकोले लिखत अनुसारको साँवा व्याज भराई पाउँ भन्ने वादी दावी पुग्न सक्दैन भन्ने शुरु कञ्चनपुर जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८।१०।५ मा भएको फैसला।

तमसुक र भरपाई लेख्ने व्यक्ति लेखापढी गर्ने व्यक्ति हुन भन्ने निजको बकपत्रबाट देखिएको छ। लेखापढीको कानूनी अधिकार पाएको व्यक्तिले गराएको सहिछाप केवल शीरको बायाँतर्फको मात्र सहिछाप दुरुस्त हुने अनि पुछारको कुनै पनि सहिछाप नभिड्ने कसरी भएको हो उल्लेख छैन। मिति २०६४।१०।१४ को कागज कैफियतपूर्ण रहेको सोही कागजबाट देखिई रहेको छ किनभने सो सक्कल कागजको शीर र पुछारमा दुई अलगअलग कलमको प्रयोग भएको भन्ने प्रष्ट बुझिएको छ। दुई अलगअलग कमलको प्रयोग भएको भन्ने कागजका भिन्न मसी देखिएबाट स्पष्ट भइरहेको छ। यसबाट पुछारमा कैफियत भएको भन्ने देखिएको र सो कागज जालसाज हो भन्ने मेरो बयानलाई मध्यनजर नगरी त्यसतर्फ फैसला गर्दा दृष्टिगत नगरिएकोले शुरु फैसला बदर गरी फिराद दावीबमोजिम न्याय पाउँ भन्ने वादी अम्बिका बिष्टको पुनरावेदन अदालत महेन्द्रनगरमा परेको पुनरावेदनपत्र।

प्रतिवादीले वादीलाई गरिदिएको कपाली तमसुक र वादीले रकम बुझी प्रतिवादीलाई दिएको भरपाई कागजसमेतका लिखत साक्षीको अदालतसमक्षको बकपत्र तथा विधि विज्ञान

प्रयोगशालाको रेखा जाँच विशेषज्ञको प्रतिवेदनबाट समेत प्रतिवादीद्वारा पेश गरिएका भरपाई कागजहरु वादीलाई झुक्याई जालसाजपूर्वक खडा गरिएका हुन भनी भन्न सकिने अवस्था नदेखिनुका साथै सो कुराको पुष्टीका लागि वादीले कुनै वस्तुनिष्ठ प्रमाण पेश गर्न सकेको मिसिल प्रमाणबाट नदेखिएकाले वादी दावी नपुग्ने गरी शुरु कञ्चनपुर जिल्ला अदालतबाट भएको मिति २०६८।१०।५ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ भन्ने पुनरावेदन अदालत महेन्द्रनगरको मिति २०६९।९।२ को फैसला।

पुनरावेदन अदालतको फैसलामा चित्त बुझेन। प्रतिवादीले मबाट रु. दशलाख कर्जा लिई तमसुक गरिदिएको कुरालाई प्रतिवादीले स्वीकार गरेको अवस्था छ। निजले मलाई उक्त रकम बुझाएको भनेको भरपाईको सहिछाप मेरो होइन भनी मैले बयान गरी सकेको छु। उक्त लिखत परीक्षण गर्ने विशेषज्ञले प्रतिवादीले पेश गरेको भरपाईको बायाँ महलको ल्याप्चे मसँग लिएको नमूनासँग मिल्छ भनी प्रतिवेदन दिएको भए पनि विशेषज्ञलाई साक्षी सरह बकपत्र नगराई प्रमाणमा लिइएको शुरु र पुनरावेदन अदालतको फैसला प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ५२ र यस अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तसमेतको त्रुटि भएकाले मुद्दा दोहोराउने निस्सा प्रदान गरी उक्त फैसला उल्टी गरी दावीबमोजिम गरी पाउँ भन्ने वादीको यस अदालतमा परेको निवेदनपत्र।

प्रतिवादी विवेक बिष्टले वादी अम्बिका बिष्टबाट मिति २०५७।७।६ मा रु. दशलाख कर्जा लिएकोमा साँवा र व्याज पटकपटक गरी वादीलाई बुझाई लिएको भरपाईहरु वादीले अस्वीकार गरेबाट राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशालाबाट परीक्षण भई प्रतिवेदनप्राप्त भएकोमा जाँच गर्ने विशेषज्ञलाई प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २३(७) बमोजिम साक्षीसरह अदालतमा बकपत्र नगराई विशेषज्ञको राय प्रमाणमा ग्रहण गरेको पुनरावेदन अदालतको फैसलामा प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २३(७), ५२, ५४ र ने.का.प.२०४३ श्रावण नि.नं.२६८८ पृष्ठ ३३६, ने.का.प.२०६३ श्रावण नि.नं.७६८६ पृष्ठ ४६२ मा प्रकाशित सिद्धान्तसमेतको त्रुटी देखिँदा न्याय प्रशासन ऐन २०४८ को दफा १२(१)(क) र (ख) बमोजिम निस्सा प्रदान गरिएको छ। विशेषज्ञलाई झिकाई प्रमाण ऐन,

२०३१ को दफा २३(७) को प्रक्रिया पुन्याई बकपत्र गराई नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने यस अदालतको मिति २०७०।४।२३ को आदेश।

परीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएअनुसार विवादित लिखतहरूमा लगाइएका ल्याप्चेहरूमध्ये प्रष्ट उत्रिएको शिरको ल्याप्चेहरू नमूनाको बायाँ महलको ल्याप्चेसँग मिल्दछन्। लिखतमा भएको दस्तखतहरू नमूना दस्तखतहरूसँग तुलनायोग्य नभएकाले तुलना गरिएन भन्नेसमेत बेहोराको लिखत परीक्षण गर्ने विशेषज्ञ पियुषमान शाक्यको यस अदालतमा भएको बकपत्र।

नियमबमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको पुनरावेदन सहितको मिसिल अध्ययन गरियो। पुनरावेदक वादीतर्फबाट उपस्थित विद्वान् अधिवक्ताहरू श्री प्रताप सिंह ठकुराढी र श्री ज्ञानेन्द्रबहादुर कुँवरले प्रतिवादीले वादीबाट रुपैयाँ लिई तमसुक गरिदिएको कुरामा विवाद छैन। प्रतिवादीले पेश गरेको भरपाईमा लागेको ल्याप्चे सही नमूना ल्याप्चेसँग मिल्ने भनिए पनि दस्तखत एक आपसमा तुलनायोग्य नभएको भनी विशेषज्ञले बकपत्र गर्दा उल्लेख गरेको अवस्था छ। ल्याप्चे लागेको भनेको मिलेको भनिए पनि वादी र प्रतिवादी नाताका व्यक्ति भएकाले प्रतिवादीले ल्याप्चे लागेको कागजप्राप्त गरी लिफा गरी भरपाई बनाएको हुनसक्ने अवस्था छ। यस अवस्थामा प्रतिवादीले पेश गरेको भरपाईको कुनै कानूनी महत्व नभएकाले वादी दावीबमोजिमको रकममा दावी पुग्ने ठहराउनु पर्नेमा वादी दावी नपुग्ने ठहराएको शुरु र पुनरावेदन अदालतको फैसला त्रुटिपूर्ण भएकाले उल्टी गरी वादी दावीबमोजिम हुनुपर्छ भन्नेसमेत बहस गर्नुभयो।

प्रत्यर्थी प्रतिवादीतर्फबाट उपस्थित विद्वान् अधिवक्ताहरू श्री मेघराज पोखरेल र खगराज पोखरेलले प्रतिवादीले वादीबाट रुपैयाँ कर्जा लिएको भन्ने कुरालाई प्रतिवादीले स्वीकार गरेको भए पनि उक्त रुपैयाँ पटकपटक गरी बुझाएको भरपाई प्रतिवादीसँग छ। उक्त भरपाईको ल्याप्चे सही वादीको नमूना ल्याप्चेसँग भिडेको भनी विशेषज्ञले प्रतिवेदन दिई बकपत्र गरेको अवस्था छ। भरपाईका लिखत साक्षीले पनि प्रतिवादीले रकम बुझाएको भनी बकपत्र गरेको अवस्थामा प्रतिवादीले वादीलाई अब कुनै रकम बुझाउन बाँकी

नरहेकाले वादी दावी नपुग्ने ठहराएको शुरु र पुनरावेदन अदालतको फैसला मिलेकाले सोही सदर हुनुपर्छ भन्नेसमेत बहस गर्नु भयो।

उक्त बहससमेतलाई सुनी प्रस्तुत मुद्दामा वादीको दावी पुग्न नसक्ने ठहराएको शुरु फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत महेन्द्रनगरको फैसला मिलेको छ वा छैन र वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्ने हो वा होइन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनु पर्ने देखिन आयो।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा, प्रतिवादीले आफूबाट मिति २०५७।७।६ मा रु. दशलाख रुपैयाँ बुझी लिई वर्ष दिनभित्र साँवा र व्याज बुझाउने गरी कपाली तमसुक गरिदिएकोमा भाखाभित्र साँवा व्याज नबुझाएकाले आफ्नो साँवा भरी भराउ हुँदाको अवस्थासम्मको व्याजसमेत भराई पाउँ भन्ने वादीको दावी रहेको देखिन्छ। शुरु कञ्चनपुर जिल्ला अदालतले वादी दावीबमोजिमको लिखतको साँवा र व्याज प्रतिवादीले बुझाई सकेको भन्ने भरपाईहरुबाट देखिन आएकोले वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहराई गरेको फैसला पुनरावेदन अदालत महेन्द्रनगरबाट सदर भएउपर वादीको तर्फबाट यस अदालतमा मुद्दा दोहोराई हेरिपाउँन निवेदन परी यस अदालतबाट मुद्दा दोहोराई हेर्न निस्सा प्रदान भई पुनरावेदनको रोहमा निर्णयार्थ यस इजलाससमक्ष पेश भएको रहेछ।

यस सम्बन्धमा प्रस्तुत मुद्दाको मिसिल संलग्न कागजात अवलोकन गर्दा प्रतिवादीबाट आफूले दशलाख बुझी लिई तमसुक गरिदिएको र सो रुपैयाँको साँवा र व्याजसमेत गरी वादी र वादीको श्रीमानलाई बुझाई पटकपटक गरी प्रतिवादीबाट रु.२०,२२,५००।- बुझाई वादीको तर्फबाट भरपाई गरिदिएकाले आफूले दिनुपर्ने भन्दा बढी रकम वादीलाई बुझाई सकेको हुँदा वादी दावी पुग्ने होइन भन्ने प्रतिवादीको जिकिर रहेको पाइन्छ।

प्रत्यर्थी प्रतिवादी विवेक बिष्टले पुनरावेदक वादी अम्बिका बिष्टबाट मिति २०५७।७।६ मा रु.१०,००,०००।- कर्जा लिई कपाली तमसुक गरिदिएको कुरामा दुवै पक्षको मुख मिलेको देखिएकाले यस तथ्यमा कुनै विवाद देखिएन। उक्त साँवा रकम र सोको व्याजसमेतको हुन आउने रकम आफूले पटकपटक गरी पुनरावेदक वादीलाई बुझाई वादीले सोको भरपाईसमेत गरिदिएको भनी प्रतिवादीले भरपाईहरुसमेत पेश गरेको

देखिन्छ। प्रतिवादीद्वारा पेश गरिएका उक्त भरपाई कागजमा केरमेट भएको ठाउँमा सहिछाप नगराएको, साक्षी नराखिएको, दुई अलगअलग कलमको प्रयोग भएकोसमेतबाट सो भरपाईहरू जालसाज गरी तयार गरएका हुन भन्ने वादीको भनाई रहेको देखिन आउँछ।

वस्तुतः वादी प्रतिवादीहरूबीच भएको मिति २०५७।७।६ को कपाली तमसुकका लिखत साक्षी र प्रतिवादीले वादीलाई रकम बुझाउँदा गरिदिएको भरपाईका लिखत साक्षीसमेत रहेका दामोदर अवस्थीले अदालतमा आई बकपत्र गर्दा प्रतिवादी विवेक बिष्टले वादी अम्बिका बिष्टबाट कर्जा लिएको ठिक साँचो हो, उक्त तमसुक आफूले लेखेको, विभिन्न मितिमा वादीले प्रतिवादीबाट पैसा बुझेका हुन र उक्त भरपाई पनि आफूले लेखेको हो भनी वादी प्रतिवादीबीच समय समयमा भएको लेनदेन व्यवहारलाई पुष्टि हुने गरी अदालतमा बकपत्र गरेको देखिन्छ। प्रतिवादीद्वारा पेश गरिएका भरपाई कागजहरू परीक्षणका लागि राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशालामा पठाउँदा उक्त भरपाईमा परेको शिरको बायाँतर्फको ल्याप्चे सही वादीको नमूना ल्याप्चेसँग मिले भिडेको भनी राय प्राप्त भएको देखिन्छ। यस अदालतको आदेशानुसार प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २३(७) बमोजिम लिखत परीक्षण गर्ने विशेषज्ञको बकपत्र भएकोमा विवादित लिखतमा लागेको शीरको ल्याप्चेहरू वादीको नमूना ल्याप्चेसँग मेल खाएको भन्ने कुरा उल्लेख गरी आफ्नो परीक्षण प्रतिवेदनको बेहोरालाई समर्थन गरेको देखिन आयो।

पुनरावेदक वादीले प्रतिवादीले पेश गरेको भरपाईलाई जालसाजी भनी बयान गरी सहिछापसमेत आफ्नो नभएको भन्ने जिकिर लिएको भए पनि विशेषज्ञको परीक्षणबाट उक्त लिखतमा लागेको ल्याप्चे वादीकै भएको देखिएको र उक्त भरपाई कागजहरूमा कुनै पनि केरमेट रहेको देखिन नआएकोले उक्त भरपाई कागजहरू वादीले नै गरिदिएको भन्ने देखिन आउँछ।

पुनरावेदक वादीको तर्फबाट उपस्थित विद्वान् कानून व्यवसायीहरूले विवादित लिखत लिफामा लेखिएको भनी बहसको क्रममा दावी गरेको देखिए पनि वादीले उक्त लिखत सम्बन्धमा बयान गर्दा उक्त कुराको दावी लिन सकेको देखिँदैन। त्यसका अतिरिक्त उक्त लिखत लिफामा लेखिएको भन्ने कुराको वस्तुनिष्ठ प्रमाण वादी पक्षबाट प्रस्तुत हुन सकेको

छैन। लिखत लेखने व्यक्तिले साक्षीको रुपमा अदालतमा बकपत्र गर्दा रकम बुझाई भरपाई लेखिएको भन्ने उल्लेख गरेको र सो भरपाईको ल्याप्च वादीकै नमूना ल्याप्चेसँग मेल खाएको भनी विशेषज्ञले परीक्षण प्रतिवेदन दिई सोही बेहोराको बकपत्र गरेको सन्दर्भमा रकम बुझाएको उक्त भरपाईलाई अन्यथा भन्न मिल्ने अवस्था नहुँदा पुनरावेदक वादी तर्फबाट उपस्थित विद्वान् कानून व्यवसायीको जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन।

तसर्थ उपर्युक्त आधार र कारणसमेतबाट प्रतिवादीले वादीलाई गरिदिएको कपाली तमसुक र वादीले रकम बुझी प्रतिवादीलाई दिएको भरपाई कागजसमेतका लिखत साक्षीको अदालतसमक्षको बकपत्र तथा विधि विज्ञान प्रयोगशालाको रेखा जाँच विशेषज्ञको प्रतिवेदन र बकपत्रसमेतबाट प्रतिवादीद्वारा पेश गरिएका भरपाई कागजहरु वादीलाई झुक्याई जालसाजपूर्वक खडा गरिएका वा लिफामा तयार गरिएका हुन भनी भन्न सकिने अवस्था नदेखिँदा वादी दावी नपुग्ने गरी शुरू कञ्चनपुर जिल्ला अदालतबाट भएको मिति २०६८।१०।५ को फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत महेन्द्रनगरको मिति २०६९।९।२ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन। प्रस्तुत मुद्दाको दायरी लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाई दिनु।

उक्त रायमा सहमत छु ।

न्यायाधीश

प्रधान न्यायाधीश

इजलास अधिकृत: विश्वनाथ भट्टराई

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन

इति सम्बत् २०७२ साल भाद्र महिना ३१ गते रोज ५ शुभम् -----